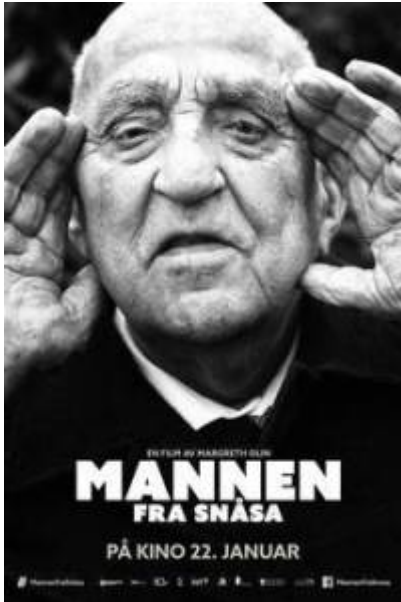

HUMANIST

[Fra 1/16.](#)

Margreth Olins film om «Snåsamannen» Joralf Gjerstad fyller kinosalene. Ronnie Johanson, en av få som har gått Snåsamannens påstander nærmere etter i sømmene, har sett den.

En onsdag i januar stod jeg i sprengkulden utenfor Colosseum kino i Oslo og delte ut løpesedler, sammen med folk fra Religionskritisk Forlag. Filmen *Mannen fra Snåsa* skulle ha festpremiere, og mannen selv, Joralf Gjerstad, hadde nettopp gjort sin entre på rød løper. Vårt budskap var:

Mannen fra Snåsa (2016).
Regi: Margreth Olin

Det er ikke sant at Snåsamannen

- har helbredet titusener
- aldri tok betaling
- er klarsynt

Dette lar seg selvsagt ikke dokumentere på en løpeseddel, så denne endte med å vise til min bok *Snåsamannen - Helbredelsene, spådommene, løgnene*.

For meg tok aksjonen en overraskende vending da filmens regissør, Margreth Olin, kom ut i bare kjolen og inviterte meg inn i varmen. Jeg hadde selvsagt tenkt å se filmen, men ikke den dagen. Nå bød det seg en sjanse med det samme.

Sier så filmen oss noe om Snåsamannen som vi ikke visste fra før? Egentlig ikke. Den består i hovedsak av ti pasienters møte med ham. Hele åtte av de ti pasientene sier at de blir bedre. Allerede her er det grunn til skepsis. Det var nemlig i alt 22 personer Olin fikk Gjerstad til å behandle foran kameraet. Hvor mange av de tolv andre ble bedre? Og hvor mange av de 22 ble helt friske - altså helbredet? Det får vi ikke vite, selv om alle blir intervjuet en stund etterpå og åtte fortsatt føler seg bedre.

Tvilsomme evner

Jeg mener fortsatt å ha solid dekning for påstanden om at mannen ikke har helbredet titusener. Et antall på «femti tusen» blir stadig nevnt. Det var biografen Ingar Sletten Kolloen som lanserte dette tallet som et overslag over hvor mange pasienter han har hatt (*Snåsamannen - Kraften som helbreder* 2009 s. 9: «mer enn 50 000»). Boken avsluttes så med påstanden «Joralfs kraft har hjulpet 50 000» - uten at forfatteren har gjort noe for å sannsynliggjøre at nesten alle pasientene er blitt hjulpet; langt mindre at de er blitt helbredet.

Det kan imidlertid godt være at mange er blitt bedre, og at en del av disse er blitt helt bra. De fleste lidelser går over av seg selv, men gjett hvem som får æren dersom man gikk til en healer da man hadde det som verst. Jeg har aldri benektet at en karismatiker som Snåsamannen kan ha evne til å helbrede ved å utløse kroppens selvhelbredende evner (såkalt placeboeffekt som skyldes positiv forventning), men av femti tusen pasienter kan han umulig ha helbredet de fleste.

Når Gjerstad selv skal dokumentere helbredelser, viser han ofte til brev fra fornøyde pasienter. I den første selvbiografien fra 2004 har han et kapittel kalt «Utvalgte brev». Det innledes med et brev fra en som «vart fri sjukdomen».

«Jeg har fått et titall brev med omtrent samme innhold» kommenterer Gjerstad, og gjengir deretter åtte av dem. Et «titall». Ikke tusener, til tross for at medieomtalen har gitt inntrykk av at han har mottatt tusener av takkebrev fra fornøyde pasienter. Denne fremstillingen må bero på en misforståelse. Men Gjerstad har selv lagt opp til den. Mot slutten av selvbiografien fra 2010 heter det: «Jeg føler at jeg har vært en god tjener for de syke og svake i samfunnet. Fra hvert fylke og hver by og bygd i Norge, og også fra utlandet, har de skrevet til meg. Over en periode på seks år har jeg brent tusenvis av brev. De siste, ca. 9000 brev, ble brent i mai 2009» (*Den gode kraften* s. 157).

Det er grunn til å anta at de aller fleste brevskriverne ikke var folk Gjerstad hadde behandlet, men syke som ønsket hjelp etter å ha sett ham på TV. Allerede den første biografen hans, Arvid Erlandsen, skrev at Gjerstad hadde mottatt tusenvis av brev og telefonsamtaler etter et program i 1993.

Heller ikke biografene har mange brev å vise til. Da Sletten Kolloen begynte arbeidet med boken sin, fortalte Gjerstad ham at han brente brevene han fikk et par ganger i året, og at for øyeblikket hadde han liggende mer enn syv tusen brev som skulle brennes. «Men du tar selvsagt vare på alle brevene fra pasienter som takker deg, som jeg trenger for å sjekke historiene deres» sa Kolloen ivrig. «De går stort sett på bålet, de også» var svaret (s. 22). Man skulle allikevel tro at blant over 7000 eksisterende brev ville det være et rikt materiale å øse av. Hvor mange var takkebrev fra fornøyde pasienter? Det får vi aldri vite. Kolloen siterer ingen slike brev, og må skrive bak i boken at «Viktigste kilde er Joralf Gjerstad selv».

Så hvor mange fornøyde pasienter kan han egentlig vise til? I selvbiografien fra 2006 skriver han bare at «flere ble friske etter at jeg hadde behandlet dem» (*Å stå i lyset* s. 25). I betraktning av at han skal ha hatt mer enn 50.000 pasienter, er det at «flere» ble friske, godt i underkant av hva man kan forvente. Hvor mange ville blitt friske uansett, og hvor mange fikk legebehandling samtidig? Blant titusener av syke vil det til og med ikke være usannsynlig å finne såkalt spontan remisjon (bedring i strid med alle odds) hos enkelte som er oppgitt av legene.

Helbredelse mot honorar

Så langt helbredelsene. Hva så med de to andre påstandene våre? Det som har gjort Snåsamannen

kjent som Norges snilleste menneske, er først og fremst at han aldri skal ha tatt betaling. Dette blir ikke nevnt i filmen, heller ikke hans påståtte synskhet.

Det er ikke noe galt i å ta betaling, men det er galt å lyve om det og straffbart å ikke oppgi det på selvangivelsen. Snåsamannen begynte å ta imot pasienter alt på førtitallet. Den ene tjeneste er den andre verd, og til å begynne med hadde folk gjerne med naturalia, slikt som mat fra jakt, fiske og gårdsdrift. Etter hvert ble det vanlig å betale, har en venn av ham fortalt meg. Jeg har selv snakket med flere som har lagt igjen penger i en skål som stod fremme til det bruk. Andre ga penger til kona hans, etter hva jeg har fått opplyst. På sytti- og åttitallet skal en hundrelapp ha vært vanlig takst.

Men så, uvisst når og hvorfor, ble det helt slutt på betalingen. I 1997 sa han nemlig i et avisintervju at «jeg tar ikke penger for det». Dette intervjuet med Helgeland Arbeiderblad bruker biografen Arvid Erlandsen et helt kapittel på å gjengi (*Varmt hjerte og varme hender*, 2000 s. 93-98). Men det er påfallende at ordene om at han ikke tar betalt, har Erlandsen strøket. Han hadde vært en god venn av Gjerstad siden syttitallet, og visste nok godt at det hadde ikke alltid vært gratis.

Senere ble det til at han aldri hadde tatt betalt; dette uttalte han til VG Helg i 2006. Så, i 2009, kom boken som gjorde Snåsamannen til et nasjonalt ikon: Ingar Sletten Kolloens *Snåsamannen - Kraften som helbreder*. I forordet skriver den nye biografen: «I en bransje som alltid har handlet mye om lettjente penger, skal Gjerstad også skille seg ut ved at han ikke tar betaling». Legg merke til det ørlille forbeholdet; han tør ikke påstå at det er slik. Men det tør Snåsamannen. I 2012 sa jeg til Trønder-Avisa at jeg hadde snakket med folk som hadde gitt penger når de oppsøkte ham, og han svarte: «Dette er bare tull (...) Jeg har aldri tatt imot ei krone.»

Det som kan stemme, er at mannen har aldri selv *bedt om* betaling. I Namdalen fortelles det en historie om en biltur til Snåsa for en del år siden. Det var vanlig å fylle bilen med folk som trengte hjelp. Underveis hadde de snakket om hvor mye man burde betale. Den første av dem som kom inn, spurte Snåsamannen hvor mye han skulle ha. Hva svarer så mannen på det? «Det snakket dere jo om i bilen» sa han. Dermed oppnådde han tre ting samtidig: Han sa ikke nei takk til penger, men unngikk selv å be om det. Og han ga inntrykk av at han er så synsk at han visste hva de hadde snakket om. Men han kunne nokså trygt anta at spørsmålet var kommet opp i løpet av en lang kjøretur, til en mann de visste gjerne tok betalt men uten å ha faste satser.

Dette bekreftes av en annen healer, Bergit Loen Hatlenes. I boken *Bergit - Helbredende hender* forteller hun om et besøk hos kollegaen: «Jeg synes det er tullete når det bestandig fremheves at han sjelden tar seg betalt. Selv opplevde jeg ikke akkurat protester. Riktignok svarer han ikke når man spør hvor mye han skal ha, men isteden gir han folk et spesielt blikk».

Den påståtte synskheten er behandlet grundig i begge bøkene mine om mannen. La meg her bare påpeke at flere av historiene hans er blitt bedre for hver gang han forteller dem. Denne beskjedne og ydmyke mannen har nemlig skrevet fem bøker om seg selv, samt at han har hatt et nært samarbeid med to biografer. Tilsammen syv bøker på femten år - kanskje snakker vi her om verdensrekord? Det dreier seg nemlig ikke om memoarer i flere bind, men den samme livshistorien som gjentas gang på gang.

Uetiske «helbredelser»?

Vi må tilbake til filmen. Flere av behandlingssekvensene som vises, er ikke uproblematiske. Aftenpostens anmelder har kritisert seansen der en kvinne som får store smerter under behandlingen, overtales av Olin til å gå inn igjen. I en annen scene får en pasient med komplisert diagnose høre at han tar «for mye medisin». Hvordan tør Gjerstad uttale seg om det?

Behandling av alvorlige sykdommer skal foregå «i samarbeid eller samforståelse med pasientens lege» ([Lov om alternativ behandling av sykdom mv. § 7](#)). Flere av pasientene har utvilsomt lidelser som må kalles alvorlige. De sendes inn til Gjerstad uten at han vet noe om dem på forhånd (noe som står skrevet på lerretet i klartekst), og han spør aldri om legen er godkjent at han prøver å behandle. Etter loven har han riktignok lov å prøve å lindre symptomene, men at det bare er det som skal skje, sies det intet om. For det var det neppe; healeren fra Snåsa kjenner ikke sin begrensning.

Et eklatant uttrykk for det så vi i Dagbladet 23. juni 2012, der han uttalte at «Jeg helbredet en som kom hit i går. Han hadde kreft.» (Kanskje ble han feilsitert, men det kom aldri noe dementi.) Man må dessuten spørre seg om Olin egentlig satte seg inn i lovverket før hun sendte healeren pasienter.

Det er vanskelig ikke å like den koselige gubben vi møter i *Mannen fra Snåsa*, og umulig ikke å bli beveget av hvordan noen av pasientene reagerer. En elleveårig jente rørte meg til tårer, da låsningene i rygg- og nakkevirvlene hennes forsvant som dugg for solen. Denne scenen er filmens desiderte høydepunkt; jentas lettelse er ubeskrivelig.

Mannen fra Snåsa er på sine premisser blitt en god film. Men premissene er problematiske på flere punkter enn alt nevnt. Olin har ikke ønsket å stille kritiske spørsmål, hun har ønsket å være «flue på veggen» når Snåsamannen tar imot pasienter. Regissøren har ingen distanse til stoffet, og har senere uttalt at «Joralf er det ærligste menneske jeg har truffet» (TV2s program «Underhuset» 23.1). Filmens arbeidstittel var «God»; bare det. I likhet med biografen Sletten Kolloen som gjorde ham til et nasjonalt ikon, har Olin falt pladask for mannens karisma. Og er det noe filmen gir oss mer innsikt i, er det nettopp denne siden ved ham. Mannen utstråler en enorm autoritet og trygghet. Pasientene suggereres til å føle varme fra hendene hans. Har de nytte av det, er det utmerket.

Men filmen om dette kan knapt kalles dokumentarfilm; det lyder for objektivt. *Mannen fra Snåsa* er ren propaganda, og meget effektiv sådan. Noe som nærer opp under overtro og irrasjonalitet. Filmen gir ikke engang en forsøksvis forklaring på hva som skjer. Det bare fremstår som helt uforklarlig, hvilket det ikke er. Dermed befestes inntrykket mange har fra før, av at mannen har overnaturlige evner. Mens Olin vokter seg vel for å antyde noe slikt. Selv Gud er helt fraværende i filmen, selv om Gjerstad ellers stadig har understreket at det er Gud som hjelper ham. I likhet med Sletten Kolloen er hun klar over at hallelujastemming og vekkellesbudskap ikke ville slått an blant anmelderne.

«Gå og se filmen, og så kan vi snakke sammen» var Margreth Olins budskap til meg da hun ga meg billett. Nå har jeg sett den, men den fikk meg ikke til å endre oppfatning av hovedpersonen. Selv har jeg flere ganger tatt dette ærlige mennesket i bløff. Derfor håper jeg Olin vil lese min bok. Så kan vi snakke sammen.